

ELS COLORS DE L'ARLEQUÍ

En el cas de Calders, és veritat allò que la primera producció literària prefigura la seva obra posterior. En *El primer arlequí* (1) hi ha en potència tot el Calders contista. Hi trobem la mena d'humor, fantasia, atzar i densitat narrativa que el fa inconfusible. Hi apreciem també, tanmateix, les vacil·lacions pròpies d'aquell qui encara està cercant: un estil que ha de guanyar en consistència, i uns desenllaços de vegades, com els dels tres primers contes del recull, massa sobtats.

Permeteu-nos que comencem el comentari d'aquest llibret ficant-nos en el terreny de la literatura comparada. I com que sovint s'ha lligat el nom de Pere Calders amb el grup de Sabadell, volem apuntar algunes semblances i dissemblances.

El llibre de Calders és format per vuit contes. El primer d'ells dona títol al recull. La seva temàtica és bíblica, del Gènesi. Tan bíblica, igualment del Gènesi, com la *Biografia de Lot* (1963) de Joan Oliver. Contrastem una mica les dues obres. La de Calders, del 1936. Totes dues tenen una certa unitat temàtica sobre la qual s'exerceix l'humor. La sàtira d'Oliver, però, és a moltes milles de l'humor bonhomíol de Calders. Per al primer hi ha baixeses humanes, per al segon febleses també humanes. L'un intenta desmitificar, fer una denúncia moral. L'altre? Mirem d'anar-lo descobrint. I tot això té una expressió formal.

Tots dos han desplaçat uns personatges, els dels mites hebreus, i els han fet baixar del seu pedestal. A les narracions els trobem amb unes preocupacions molt poc sagrades. Els personatges són avariciosos, covards, vils, casolans. I sobretot casolans en els contes de Calders.

Hi ha una diferència entre aquests dos contes que és bàsica. Oliver fa ús, també en la resta d'obra en prosa, de l'oposició de registres lingüístics. Els diàlegs s'expressen en un català familiar, la narració en un to més elevat. De la confrontació, la rialla(da). En Calders, no; hi ha una unitat bàsica entre narració i diàleg.

Aquesta unitat, que val la pena de remarcar, també s'esdevé en un altre àmbit: el de la relació dels personatges i el seu entorn. Hi ha una indistinció home / entorn. Això fa que moltes de les analogies que s'han establert entre Calders i altres autors com és ara Kafka, Poe, Borges, etc., siguin més aviat tangencials. En Calders tots aquells temes sobre els quals han reflexionat altres escriptors a través dels seus personatges: el temps, la imaginació, l'atzar, el destí, no són per als seus protagonistes objectes de reflexió fonamental. Els protagonistes de

Calders són una combinació d'aquests elements i no *estan* ballant-se contra ells, definint-se contra l'entorn. Hi ha un isomorfisme entre l'home i la realitat, i com a conseqüència lògica, els personatges no tenen personalitat, si no és l'abúlia de l'acceptació d'aquest isomorfisme.

El símbol d'aquesta unitat formal i de continguts és l'Arlequí, «la paleta de les races del món, amb la pell dividida en rombes de diferents colors...». Tots els colors damunt la pell, tots, sense un ordre jeràrquic, sense oposicions. L'arlequí és el primer i és l'arquetipus dels homes que vindran en els futurs contes de Calders. L'arlequí alegre, sense tragèdia ni dramatisme, que resol la vida enmig tothora d'una bonança.

Quedi això apuntat només, amb el risc de no ser prou explícits, però amb la seguretat que aquestes pistes bastaran a qui ha llegit alguns dels seus contes. I anem, doncs, cap a un altre aspecte, que farà més referència a la capacitat específica de fabulador que té Calders.

Un dels punts forts del plaer que causa la lectura dels contes de Calders, és la seva capacitat sintètica, el seu tarannà conceptual, el que nosaltres diríem *el plaer de definir*. En podem trobar molts exemples. Així, al vol, el segon conte d'aquest recull, «*El pas del temps en el museu sentimental*», s'obre amb la descripció d'una casa que pertanyia a una obscura parenta llunyana del narrador / protagonista. A través de la

descripció de la casa ens imaginem el caràcter de la parenta a mida que anem llegint el text. Finalment, per reblar el clau, mentre nosaltres ens anem fornint un concepte vague de la casa i d'ella que difícilment hauria emergit net i clar, el narrador ens diu: «Ella, presentint-se peça de museu, hauria volgut crear tot un museu de peces delicades, que l'emmarquessin dignament. I allí quedava el marc, únicament, absurd per la desaparició del seu suport, de la seva raó d'ésser.» La precisió, la densitat i la justesa de la definició ens produeix un gran plaer. Donar noms a les coses, definir-les, és dominar-les, i és també un estalvi de perífrasis fatigoses. Control del món i estalvi de despesa física, com es discuteix en *Der Witz und seine Beziehung zum Unbewussten* de Freud.

Aquest plaer provocat per la definició i la conceptualització justa, el trobem en altres situacions. I sense voler ser exhaustius, amb totes aquestes referències encara no sistematitzades, en comentarem una altra.

En aquest cas, la definició es simultaneja amb la descripció. La definició no és una abstracció d'un material en brut, sinó que hi ha una simultaneïtat i/o inversió dels dos processos. En el conte *Epidèmia de la son a la Toscana* el narrador ens comenta que Volterra devia situar-se a una distància semblant de la que separa Barcelona i Sarrià, «segons les impressions personalíssimes de l'escultor funerari.» És remarcable tant pel que precedeix com pel que segueix aquesta frase, la capacitat que l'adjectiu *personalíssimes* té en la construcció del caràcter del personatge. Aquí l'adjectiu no esgota tots els significats, no resumeix uns fets coneguts anteriorment. És una mena de definició justificada pel context immediat però que farà entenedores, després, posteriors conductes del mateix home. Capacitat de dir i suggerir, de denotar i de connotar. Sobrietat plaent.

Els contes de Calders agraden, temes i estil, perquè en definitiva són tranquil·litzadors, perquè durant una bona estona, mentre els llegim, ens hem fet la il·lusió de la identitat entre el món interior i l'exterior, de la unitat dels contraris, del jo i del tot; i perquè en els casos en què hi ha una possibilitat de conflicte, descobrim amb l'autor, una sortida d'acceptació fantàstica de la realitat.

V. JÚLIUS

(1) Pere CALDERS: *El primer arlequí*, Col. «*Les ales este- ses*», 16, Edicions de la Magrana, Barcelona, 1983.